

2022-05-24

TJÄNSTESKRIVELSE

Dnr: UBN 2022/88

Tryggheten i skolan – vad tycker eleverna och vad gör skolorna?

En sammanställning av tidigare studier och uppföljningar i Nacka

Förslag till beslut

Utbildningsnämnden noterar informationen till protokollet.

Sammanfattning

I ärendet sammanställs resultat från utbildningsenhetens studier och uppföljningar de senaste åren gällande framförallt tryggheten för eleverna i grundskolan och skolornas trygghetsarbete, men även om grund- och gymnasieskolornas drogförebyggande arbete.

Den bild av nuläget som finns från elevenkäter samt observationer av grundskolan är överlag en stabilt hög andel elever som känner sig trygga i sin skola, 89 procent, samt som regel god kvalitet i de observerade verksamheterna inom läroplansområdet Normer och värden.

Den särskilda studie om grundskolors trygghetsarbete som genomfördes hösten 2021 visade att trygghetsarbetet överlag fungerar väl i grundskolan, med flera viktiga pusselbitar av vad som kännetecknar framgångsfaktorer på plats. De mest framträdande styrkorna som framkom var att trygghet är en prioriterad fråga för skolledningarna, att det bedrivs ett aktivt arbete med att skapa goda relationer med eleverna samt att skolorna är bra på att kartlägga elevers trygghet. Studien visade också på förbättringsområden, där de som tydligast framträdde gällde graden av samsyn bland all personal kring trygghetsarbetet och systematiken i det förebyggande arbetet. Den utmaning som nämndes oftast av de i studien deltagande skolledningarna var skolans ansvar för elevernas agerande i sociala medier. När det gällde extern samverkan tog flera skolledningar upp brister relaterade till socialtjänsten.

Uppföljningar på såväl skol- som huvudmannanivå inom ramen för Ett drogfritt Nacka visar bland annat att ett aktivt drogförebyggande arbete sker på skolorna genom det ordinarie uppdrag kring detta som grund- och gymnasieskolan har enligt läroplanerna. Det sker exempelvis genom den ordinarie undervisningen, på mentorstid, genom

elevhälsans arbete och i samverkan med föräldrar och externa aktörer. Bland annat ungdomars ofta drogliberala inställning nämns som en utmaning i detta arbete.

Ärendet

Utbildningsnämnden beslutade i mars 2022 att ge utbildningsenheten i uppdrag att återkomma till nämnden med en sammanställning gällande skolors trygghetsarbete (UBN 2022/29).

Som grund för beslutet låg följande frågor:

Hur ser skolornas rutiner ut kring det främjande, förebyggande och åtgärdande arbetet? Hur agerar man vid mobbning? Finns åtgärdsprogram baserat på forskning och beprövad erfarenhet? Droger är ett tilltagande problem bland äldre elever, hur bidrar skolorna för att stävja detta? Fungerar kontakterna med socialtjänsten och polisen? Finns miljöer i skolan som känns obehagliga att vara på?

Detta ärende inleds med en kort genomgång av ansvarsfördelningen för skolan, följt av en nulägesbild av tryggheten för eleverna i Nackas skolor. Därefter görs sammanställningar i syfte att besvara ovan nämnda frågor utifrån vad som från utbildningsenhetens uppföljningar de senaste åren har framkommit om skolors trygghetsarbete såväl som drogförebyggande arbete.

Underlaget utgörs av:

- Resultat från Våga visas enkät till elever i årskurserna 3, 6 och 8 åren 2018–2022 (UBN 2022/82)
- Resultat från Våga visas kollegiala observationer av grundskolor åren 2018–2019 (UBN 2020/30)
- Resultat från utbildningsenhetens kvalitetssamtal med huvudmän för grund- och gymnasieskolor hösten 2019 (Kvalitetsanalys år 2019, UBN 2020/30)
- Trygghetskartläggning av grundskolor hösten 2020 (Strategirådet/Vilna, ”Studie om tryggheten för elever i grundskolor i Nacka”, rapport dec 2020, UBN 2020/157)
- Uppföljning av grund- och gymnasieskolors ANDT-arbete inom ramen för Ett drogfritt Nacka år 2019 och 2020 (UBN 2020/30 respektive UBN 2021/5)

Utöver utbildningsenhetens uppföljningar tas även Valfärd skolas uppföljningar av anmälda kränkningar vid kommunala enheter hösten 2021 upp i denna skrivelse (KFKS 2022/95)

Ansvar för skolors trygghetsarbete

Skolan har ett nationellt uppdrag reglerat i skollag och läroplan avseende en trygg skolmiljö för alla elever. Det är rektor som ansvarar för att leda och organisera det arbetet. Rektor är exempelvis ansvarig för att skolan har rutiner för att anmäla kränkningar, som en del av det åtgärdande trygghetsarbetet. Ytterst är det varje skolas huvudman som ansvarar för att skolan uppfyller lagens alla krav på trygghet i skolan. Huvudmannen är bland annat skyldig att se till att det finns ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever. Inom Nacka kommun är ansvarsfördelningen sådan att det är kommunstyrelsens verksamhetsutskott (KSVU) som är huvudman för de kommunala skolorna, med stöd från Valfärd skola. Inom ramen för detta ansvar rapporterar exempelvis Valfärd skola till KSVU om anmälningar gällande kränkande behandling vid de kommunala enheterna och om eventuella åtgärder kopplat till detta.

Skollagen ställer också krav på exempelvis ordningsregler på varje skola, som är framtagna tillsammans med eleverna och följs upp. Även detta är rektors ansvar. Huvudmannen ansvarar ytterst för att så sker.

Utbildningsnämnden följer på övergripande nivå upp viktiga resultat i skolan och på samma sätt för kommunala och fristående skolor i kommunen, bland annat hur elever upplever tryggheten i sin skola och på fritidshemmet. Resultaten görs tillgängliga för rektorerna och även huvudmännen så att det kan bidra som underlag för verksamheternas systematiska kvalitetsarbete. Skolornas trygghetsresultat visas även i Jämföraren på Nacka kommuns webb för att underlätta för vårdnadshavare att göra jämförelser inför skolval. Resultaten utgör också en del av underlaget för kommunens årliga kvalitetsanalys av grund- och gymnasieskola.

Ansvar för drogförebyggande arbete i skolan

Förebyggande arbete mot alkohol, narkotika, tobak och andra droger (ANDT) är en del av skolans ordinarie uppdrag. Av läroplanerna för grund- respektive gymnasieskolan framgår att rektor ansvarar för att eleverna får kunskaper om riskerna med tobak, alkohol, narkotika och andra droger. I grundskolan ska undervisningen integrera ämnesövergripande kunskapsområden, bland annat gällande dessa risker.

Av grundskolans läroplan framgår också att skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola har fått kunskaper om och förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsan, miljön och samhället. Gymnasieskolan har också i uppdrag att varje elev ska ha kunskaper om förutsättningarna för en god hälsa.

Riktlinjer finns i läroplanen om att alla som arbetar i skolan ska samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande.

Hur upplever eleverna tryggheten i skolan?

I den årliga Våga visa-enkäten i årskurserna 3, 6 och 8 får eleverna svara på påståendet ”Jag känner mig trygg i skolan”. De senaste fem åren har 89 procent av eleverna i Nackas skolor svarat instämmande i trygghetsfrågan (se tabell 1). Det är den av enkätens frågor som regelmässigt hamnar i topplacering såväl i årskurs 3, som 6 och 8, vilket därmed bryter det annars vanliga mönstret att eleverna i enkätsvaren blir allt mindre nöjda med skolan ju äldre de blir. Skolans uppdrag är samtidigt att alla elever ska ha en trygg skolmiljö. Kommunens mål – som kan ses som ett delmål – är 95 procent, vilket alltså inte uppnås.

Tabell 1, som visar det sammantagna resultatet på trygghetsfrågan i samtliga kommuner som deltagit i Våga visa-enkäten åren 2018–2022 visar att det mål Nacka strävar efter inte uppnåtts i någon av dessa kommuner under perioden. Danderyd och Täby konkurrerar om förstaplaceringen kommunerna emellan, därefter placerar sig Nacka.

Tabell 1 Andel elever (åk 3,6,8) som svarat instämmande (”Stämmer mycket bra” eller ”Stämmer ganska bra”) på enkätens påstående ”Jag känner mig trygg i skolan”, åren 2018–2022

	Danderyd	Nacka	Sollentuna	Täby	Upplands Väsby	Upplands-Bro	Vallentuna	Värmdö
2018	92%	89%	87%	91%	85%	82%	85%	88%
2019	90%	89%	86%	89%	81%	82%	84%	86%
2020	92%	89%	85%	88%	82%	82%	87%	87%
2021	89%	89%	87%	91%	84%	82%	89%	83%
2022	91%	89%	87%	91%	84%	84%	85%	88%

I enkäten får eleverna även ta ställning till andra påståenden om skolmiljö och värdegrund på skolan, som syftar till att fånga skolans uppdrag enligt läroplanens målområde Normer och värden. Dessa svar ger ytterligare underlag för skolorna att analysera vad trygghetsresultatet beror på och vilka insatser som kan bidra till att förbättra tryggheten. I tjänsteskrivelse UBN 2022/82, som redovisas för nämnden i juni, finns redovisning av 2022 års enkätresultat också utifrån hur de ser ut per årskurs samt för flickor och pojkar under perioden 2018–2022.

Rektorer och huvudmän får också genom Våga visa-enkäten tillgång till enkätresultaten redovisade på klass-/grupp nivå. Genom att alla skolor i Nacka deltar i enkäten, oavsett huvudmannaskap, kan de också jämföra enkätresultaten skolor emellan.

Observationer av skolors trygghets- och värdegrundsarbete

Inom ramen för utvärderingssamarbetet Våga visa genomförs utöver enkäten också observationer av förskolor och skolor. Det är pedagoger verksamma i samverkanskommunerna Danderyd, Sollentuna och Upplands Väsby som utför observationerna i Nacka. Bedömningar görs utifrån läroplanens målområden och utifrån en särskild metod. Starka sidor och förbättringsområden identifieras och en bedömning i

skala 1,0 – 4,0 görs inom vart och ett av målområdena. Bedömningen 3,0 motsvarar ”god kvalitet”.

Kvalitetsanalys år 2019 summerar observationernas resultat från tiden närmast innan pandemin, åren 2018 och 2019, när observationer kunde genomföras som normalt. Totalt observerades under den perioden elva grundskolor i Nacka. ”Normer och värden” var det av målområdena som gavs högst genomsnittlig bedömning (3,2 av 4). Nio av de totalt elva observerade skolorna uppnådde bedömningar som i Våga visa motsvarar ”god kvalitet”. Det vanligaste exemplet på starka sidor som framkom var att personalen hade ett respektfullt förhållningssätt till eleverna. Två skolor som fick lägre bedömningar än 3,0 inom ”Normer och värden” hade vid tiden för observationen (i bägge fallen år 2018), enligt observatörerna, värdegrundsarbete som ett utvecklingsområde. Båda hade också lägre bedömningar inom andra målområden. Utbildningsenhetens uppföljning med skolledningarna en tid efter observationerna visade att förändringar genomförts, med stöd från huvudmannen, för att åstadkomma förbättringar med anledning av bland annat underlaget från observationerna.

Vad tycker eleverna om tryggheten på fritidshemmet?

På skolorna finns också fritidshem för de yngre eleverna. Andelen elever i årskurs 3 som i enkäten instämmer i att de känner sig trygga på fritids har ökat de senaste åren och uppgår till 97 procent i 2022 års enkät. Nackas resultat är därmed, ihop med Danderyds, det högsta av de i enkäten deltagande kommunerna (se tabell 2 för jämförelse över tid och mellan kommuner).

Tabell 2 Andel elever (åk 3) som svarat instämmande (”Stämmer mycket bra” eller ”Stämmer ganska bra”) på enkätens påstående ”Jag känner mig trygg på fritids”, åren 2018–2022

	Danderyd	Nacka	Sollentuna	Täby	Upplands Väsby	Upplands- Bro	Vallentuna	Värmdö
2018	95%	94%	92%	94%	89%	92%	94%	96%
2019	94%	94%	91%	92%	92%	91%	90%	94%
2020	97%	93%	91%	91%	95%	89%	95%	95%
2021	97%	95%	90%	94%	90%	86%	92%	96%
2022	97%	97%	94%	95%	92%	93%	92%	93%

I enkäten till eleverna i årskurs 3 är det samtidigt 94 procent av eleverna som instämmer i att de känner sig trygga i skolan. Genom att fritidshemmen delar lokaler och utemiljö med skolan kan man ställa sig frågan om skillnaden i trygghet som uttrycks i enkätsvaren under och efter skoltid i någon utsträckning beror på skillnader i arbetsätt eller om skillnaderna till viss del avspeglar att elever som är kvar på fritids efter skolan tenderar vara de som känner sig trygga under skoltid.

Kartläggning av trygghetsarbetet i Nackas grundskolor

Med anledning av utbildningsnämndens uppdrag att genomföra en trygghetskartläggning genomfördes en särskild studie om skolors trygghetsarbete under hösten 2020 av Strategirådet/Vilna (UBN 2020/157). Studien genomfördes genom intervjuer med grundskolans rektorer och även, vid några av skolorna, med lärare. Det var 29 av totalt 34 grundskolor i kommunen som deltog i studien. Utbildningsenhetens bedömning var att den rapport som studien resulterade i kunde vara av intresse på såväl rektors- som huvudmannanivå och spred därför resultaten genom seminarier, förutom att den redovisades till utbildningsnämnden.

Styrkor och förbättringsområden i trygghetsarbetet

Rapportförfattarnas slutsatser om de mest framträdande styrkorna respektive förbättringsområdena framgår av tabell 3 nedan. Rapportförfattarna kunde dock inte iaktta några tydliga systematiska skillnader i hur väl trygghetsarbetet bedrevs mellan olika grupper av skolor, exempelvis utifrån huvudmannaskap eller skolors storlek.

Tabell 3 Övergripande sammanfattningar av styrkor och förbättringsområden gällande trygghetsarbetet i grundskolor i trygghetskartläggningen hösten 2021 av Strategirådet/Vilna (rapport december 2021).

Dimension	Styrkor	Förbättringsområden
Främjande	<ul style="list-style-type: none"> + Aktivt arbete för en bra skolkultur och för att skapa goda relationer med eleverna + Aktivt arbete för att förankra överenskommelser om det sociala samspelet 	<ul style="list-style-type: none"> - Graden av samsyn bland all personal kring det främjande trygghetsarbetet - Följsamhet till, och processen för, förankring av ordnings/förhållningsregler
Förebyggande	<ul style="list-style-type: none"> + Elevernas trygghet kartläggs på flera sätt + Kompetenta trygghetsteam bereder och är ofta kopplade till elevhälsoteam 	<ul style="list-style-type: none"> - Systematik i arbetet – brister framför allt i utvärderingen av insatser
Åtgärdande	<ul style="list-style-type: none"> + Agerar snabbt vid incidenter + Genomtänkta rastvaktssystem, närvaro bygger på kartläggning av elevernas trygghet + Nedskrivna rutiner finns 	<ul style="list-style-type: none"> - Graden av följsamhet till formella rutiner av all personal - Dokumentation och uppföljning
Förutsättningar	<ul style="list-style-type: none"> + Engagerade skolledningar som prioriterar trygghetsfrågorna + Personalen anser att elevernas trygghet är viktig 	<ul style="list-style-type: none"> - Kompetens koncentrerad till trygghetsteamerna

Förutsättningarna för trygghetsarbetet

Även om det ofta finns goda förutsättningar för trygghetsarbetet lyfter samtidigt rapportförfattarna fram att dessa kan variera mellan skolor vad avser att

- Huvudmännen ger olika grad av stöd i trygghetsarbetet, exempelvis vad gäller tillgång till juridiskt stöd som ger återkoppling till skolorna gällande anmälningar om kränkning och skolornas åtgärder. När sådant stöd finns uppfattas det vara till stor hjälp.
- Skolmiljöerna ser olika ut på sätt som påverkar förutsättningarna, exempelvis lokalernas utformning – äldre, slitna lokaler och trånga utrymmen försvårar.
- Graden av samverkan med externa aktörer. Väl fungerande samverkan med exempelvis socialtjänst, polis och organisationer gör det lättare att lyckas i skolans trygghetsarbete.

Utmaningar

En frågeställning för studien var vilka utmaningar som skolorna upplevde i trygghetsarbetet. Den vanligaste utmaning som framkom avsåg skolans ansvar för elevernas agerande i sociala medier. Det handlar exempelvis om frågor som var gränserna går för vad som är skolans ansvar och vilken möjlighet som finns för skolor att ha kontroll över vad elever gör på nätet.

Några utmaningar som nämndes vid flera skolor avsåg svårigheter att hinna med det främjande trygghetsarbetet och värdegrundsarbetet, utmaningar i att åstadkomma trygghet kring elever med svårigheter av olika slag och osäkerhet kring vad som ska anmälas till huvudmannen som kränkande behandling. Vad gäller det sistnämnda framkom att vissa skolor anmäler ”allt” medan andra beskrev att de har få anmälningar. Det kan också finnas skillnader i hantering av anmälningar inom en och samma skola. Utmaningen kring elever med svårigheter har att göra med att otrygghet kan uppstå som en konsekvens av att stöd och stimulans inte är tillräckligt anpassade utifrån elevernas behov. Åt andra hållet togs även upp att kränkningar kan förebyggas genom en anpassad organisation och pedagogik för elever med utmaningar i lärandet.

Samverkan med externa aktörer

Ytterligare en frågeställning i studien var hur skolorna uppfattade samverkan med externa aktörer. Flera skolor i studien beskrev att sådan samverkan stärkte förutsättningarna för trygghetsarbetet. Särskilt skolor med äldre elever (årskurserna 6-9) lyfte behov av samverkan och beskrev samarbete bland annat med ”Polarna” (kommunens ungdomsteam), socialtjänst, polis och fritidsgårdar. På vissa skolor beskrevs samarbete med polis och socialtjänst som väl fungerande, men på andra skolor efterfrågades bättre samverkan, särskilt med socialtjänsten. Bristande återkoppling vid orosanmälningar och otydligheter i ansvarsfördelningen mellan socialtjänst och skola togs av flera skolor upp som problematiskt och att det försvårar trygghetsarbetet.

Arbetar skolor evidensbaserat med trygghetsfrågor?

En av frågorna för studien utförd av Strategirådet/Vilna har varit huruvida skolornas trygghetsarbete är baserat på den kunskap som finns från forskning och

skolmyndigheternas stödmaterial om vad som är viktiga framgångsfaktorer. Dessa faktorer sammanfattas i rapporten utifrån om det avser främjande, förebyggande eller åtgärdande trygghetsarbete respektive förutsättningar för framgångsrikt trygghetsarbete.

Det framkommer dock inte en tydlig bild av i vilken utsträckning rutinerna i det åtgärdande trygghetsarbetet har baserats på framgångsfaktorerna utifrån forskning och bästa praktik. Detta i meningen att det i intervjuerna inte framkom någon tydlig argumentation kring huruvida skolans arbetssätt är baserat på kunskaper om de mest effektiva arbetssätten. Skolverkets slutsats om att vissa arbetssätt kan motverka sitt syfte och öka kränkningarna var dock allmänt känd av skolledningarna.

Finns miljöer på skolan som känns obehagliga att vara på?

En slutsats i Strategirådets/Vilnas rapport är att skolorna som regel är bra på att kartlägga tryggheten på skolan. I intervjuerna framkom att kartläggning ofta sker kontinuerligt och på många olika sätt, exempelvis genom skolans egna enkäter till eleverna, trygghetsvandringar med elever, trygghetsråd med elever och föräldrar, trygghetsteam och informella dialoger mellan elever och personal. Exempel på hur skolorna involverar eleverna är genom att låta dem fotografera platser på skolan som de tycker är konstiga, läskiga eller otrygga, men också trygga platser. I några fall beskrevs trygghetsvandringarna med eleverna som ”aha-upplevelser” för personalen när de fick elevernas ögon på miljöer i skolan. Det kunde exempelvis handla om rum med kartonger och papperskorgar som eleverna upplevde som en skrämmande plats.

Kartläggning av kränkningar och uppföljningar av dessa

Av skollagen framgår att lärare eller annan personal som får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier i samband med verksamheten är skyldig att anmäla detta till rektor. Rektor som får sådan kännedom är i sin tur skyldig att anmäla detta till huvudmannen. Huvudmannen är skyldig att skyndsamt utreda omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och i förekommande fall vidta åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden (se skollagen kap 6 §10).

Utifrån sin huvudmannafunktion sammanställer Valfärd skolas verksamhetsstöd två gånger per år de kommunala enheternas anmälningar om kränkningar och rapporterar detta till kommunstyrelsens verksamhetsutskott. Senaste rapporteringen gjordes i februari 2022 och avsåg höstterminen 2021 (KFKS 2022/95). Samtliga kommunala grundskolor lämnade den terminen totalt 498 anmälningar om kränkningar till huvudmannen. En av de två kommunala gymnasieskolorna lämnade totalt fyra anmälningar samma termin. En ökning i antal anmälningar har skett över tid i grundskolan. I förhållande till elevantalet på skolan varierade antalet anmälningar från mindre än en procent upp till 15 procent, beroende på skola. Med anledning av detta uppger Valfärd skola i tjänsteskrivelsen att verksamhetsstödet planerar olika åtgärder. Samtidigt framgår i skrivelsen att antalet

anmälningar på en skola inte nödvändigtvis innebär att fler händelser som inbegriper kränkande behandling har skett där. Det kan också bero på väl inarbetade och förankrade rutiner för att upptäcka och anmäla händelser av detta slag.

Utbildningsenhetens kvalitetssamtal med huvudmännen

Även om trygghetsresultatet i enkäten generellt är på en stabil och hög nivå i samtliga tre årskurser där enkäten ges finns också skillnader mellan skolor, där lägre resultat kan förekomma i enstaka årskurser. I samband med utbildningsenhetens kvalitetssamtal med huvudmän hösten 2019, så utgjorde därför ett av områdena för samtalen huvudmännens analys av skolornas trygghets- och värdegrundsarbete. Det underlag som utgjorde utgångspunkt för samtalen i denna del var skolornas resultat i Våga visas elevenkät gällande elevernas upplevelse av trygghet och om vuxna på skolan ingriper om någon elev behandlas illa. Kvalitetssamtalen skedde med samtliga huvudmän i Nacka. I Kvalitetsanalys år 2019 (UBN 2020/30), som redovisades för nämnden i februari 2020, sammanfattas resultaten från samtalen, vilket återges nedan.

Grundskola

Vid kvalitetssamtalen framkom följande gällande området trygghet och värdegrund:

- Huvudmännen hade analyserat elevernas enkätsvar och uppmärksammat om resultaten i någon årskurs eller skola var lågt. Huvudmännen arbetade på olika sätt för att stödja rektorens trygghets- och värdegrundsarbete på skolorna.
- Ett flertal huvudmän uttryckte nöjdhet med enkätresultaten för sin/sina skolor och bedömde att skolorna arbetar på ett bra sätt med trygghets- och värdegrundsfrågor.
- Exempel som gavs på vad skolor arbetat med som en följd av enkätresultaten om trygghet var personalrelaterade insatser, uppföljningar med elever och dialoger med föräldrar.
- De vanligaste exemplen på vad huvudmännen bedömde som framgångsfaktorer i skolornas trygghets- och värdegrundsarbete handlade om närvarande och engagerad personal samt en nära dialog mellan hem och skola.
- Två exempel på utmaningar för trygghetsarbetet som framkom avsåg att lyckas med stödet till elever med särskilda behov och om elevers användning av sociala medier på sin fritid. Det förra eftersom framgångsrikt stöd i klassrummen ofta ses som kopplat till trygghet och studiero, det senare eftersom det kan påverka det som sedan händer i skolan.
- Exempel på insatser från huvudmännens sida i trygghets- och värdegrundsarbetet var bland annat personalrelaterade åtgärder och satsningar kopplade till elevhälsan.

Gymnasieskola

I kvalitetssamtalen framkom följande:

- Värdegrundsarbetet är ständigt pågående.
- Det finns en systematik i arbetet och huvudmännen stöttar rektorerna, till exempel med kompetensutvecklingsinsatser.
- Huvudmännen framhöll också att det inte är bara planerna som är viktiga, utan vad som faktiskt görs. Elevernas relation med lärarna framhålls som framgångsfaktor.
- Flera huvudmän gjorde egna trygghetsmätningar
- En huvudman arbetade med kollegialt utbyte mellan rektorer och elevhälsan utifrån den trygghetskartläggning som huvudmannen gör både på höst- och vårtermin.

Det drogförebyggande arbetet i grund- och gymnasieskolan

Vartannat år genomförs Stockholmsenkäten, med frågor till unga om bland annat deras levnadsvanor. Senaste tillfället var hösten 2020. Enkäten riktar sig till elever i årskurs 9 i grundskolan och i årskurs 2 i gymnasieskolan, men vänder sig till de unga utifrån i vilken kommun de är folkbokförda till skillnad mot kommunens Våga visa-enkät till elever i grundskolan, som utgår från i vilken kommun skolgången sker.

Som ett led i kommunens strategi Ett drogfritt Nacka följde utbildningsenheten upp om och hur grund- och gymnasieskolor verksamma i kommunen har arbetat med Stockholmsenkäten. Det gjordes genom en enkät till rektorer hösten 2020, som besvarades av 65 procent (17 svar av 26 tillfrågade). Uppföljningen rapporterades till utbildningsnämnden i februari 2021 (UBN 2021/5). Dessförinnan hade utbildningsenheten följt upp det förebyggande ANDT-arbetet på huvudmannanivå, i samband med kvalitetssamtalen hösten 2019. Det skedde också inom ramen för Ett drogfritt Nacka och rapporterades i Kvalitetsanalys år 2019.

Uppföljning med rektorer i grundskolan

Av de totalt åtta rektorer för grundskolor som besvarade enkäten hösten 2020 uppgav sju att skolorna att de deltagit i Stockholmsenkäten. Vid sex av dessa deltagande skolor hade samtliga årskurs 9-klasser deltagit och vid den sjunde några av klasserna. Fem av rektorerna uppgav att de planerade åtgärder med anledning av enkätsvaren. Två rektorer uppgav att skolan har en gemensam strategi för att arbeta med resultaten.

Åtgärder som rektorerna uppgav att de kommer att genomföra, eller har genomfört:

- Resultaten från Stockholmsenkäten tas upp i elevhälsoteamet och kollegiet för vidare diskussioner
- Mentorer och lärare arbetar gemensamt med resultaten

- Eleverna involveras, utöver den ordinarie undervisningen, i elev- och klassråd
- Externa aktörer bjuds in för att föreläsa, till exempel polisen, En rökfri generation, Polarna och Mini-Maria (fick dock skjutas upp på grund av pandemin).
- Dialog med föräldrar i skolråd
- Information till föräldrar om resultaten och tips vad de kan göra förebyggande hemma
- Vidarebefordrar information till föräldrarna från polisen om droger och tecken på droganvändande

Gemensamt för grundskolorna, oavsett om de har arbetat specifikt med Stockholmsenkäten eller inte, är att de arbetar med ANDT-frågor

- i den ordinarie undervisningen
- genom elevhälsan och mentorer som arbetar förebyggande samt
- genom samverkan med externa aktörer, till exempel de som nämnts ovan.

Uppföljning med rektorer i gymnasieskolan

Nio rektorer för gymnasieskolor i Nacka besvarade utbildningsenhetens enkät. Av dessa hade åtta av skolorna deltagit i Stockholmsenkäten. Vid sju av de deltagande skolorna deltog samtliga klasser i årskurs 2.

Gemensamt för gymnasieskolorna var att de alla hade en gemensam strategi för arbetet med enkätsvaren genom

- elevhälsans förebyggande arbete
- att arbeta fram prioriterade utvecklingsområden tillsammans med elevrådet
- genomgång och reflektion med elevkåren
- genomgång av enkätresultaten på mentorstid med eleverna
- fokusera arbetslagen på enkätens olika områden
- användning som underlag för förbättringar på central nivå.

Stockholmsenkäten är ett underlag för skolor att arbeta med, men det förebyggande ANDT-arbetet är som beskrivits ovan en del i skolans ordinarie uppdrag. Gemensamt för gymnasieskolorna var, i likhet med grundskolorna, att de alla arbetade med detta

- i den ordinarie undervisningen
- på mentorstid
- genom elevhälsan
- genom information och diskussion på olika sätt samt

- i samarbete med externa aktörer såsom polisen och Mini-Maria

Uppföljning med huvudmän för grund- och gymnasieskolor

I utbildningsenhetens kvalitetssamtal med huvudmän hösten 2019 ägnades en del av samtalet åt samtalet skolornas förebyggande ANDT-arbete, ur ett huvudmannaperspektiv (tjänsteskrivelse UBN 2019/184).

Huvudmännen bedömde sina grundskolors ANDT-arbete lite olika, men de flesta bedömde att de höll god kvalitet. Skolorna beskrevs generellt ha ett hälsofrämjande arbete där elevhälsan är en viktig del och där även förstelärare och mentorer arbetar med frågorna. Exempel på arbete som lyftes fram var elevhälsans hälsosamtal med eleverna, liksom elev- och föräldraföreläsningar.

Samarbete med föräldrar, polis, närsamhället och andra aktörer framhölls som viktiga. Ett exempel på detta är förväntansdokument som skolan tecknar med elev och föräldrar. Ett annat exempel är skola som deltar i ett forskningsprojekt om preventionsarbete.

Gymnasieskolornas huvudmän bedömde generellt kvaliteten i sina skolors arbete med ANDT-frågor relativt högt, men de framhöll även att de inte är inne i den dagliga verksamheten. Elevhälsan, kompetensutveckling, föräldraföreläsningar och samverkan med polisen togs upp som framgångsfaktorer. Samtidigt framhölls en starkt samverkan med polisen, andra myndigheter och aktörer som ett utvecklingsområde. Exempelvis påpekade en huvudman att polisen inte gör sökningar med droghund i fristående skolor på grund av för osäkert rättsläge kring detta. Även ett par av gymnasieskolans huvudmän tog upp att den liberala inställningen till droger hos många ungdomar är en utmaning.

Utbildningsenhetens bedömning

Elevernas upplever sig i hög utsträckning trygga i sin skola. Observationer av externa pedagoger ger ofta goda omdömen om trygghetsarbetet och om personalens och elevernas relationer till varandra. I den utsträckning observatörerna är kritiska leder det till att verksamheten arbetar med att utveckla detta, om ett sådant arbetet inte redan är startat. Den särskilda studien från år 2020 visade att viktiga förutsättningar för ett framgångsrikt trygghetsarbete ofta finns på plats men inte alltid. Samtidigt visar Välfärd skolas sammanställningar att kränkningar förekommer på varje kommunal skola och kommunens mål att minst 95 procent av eleverna i grundskolan ska känna sig trygga har inte uppnåtts.

Vad kan göras för att förbättra tryggheten för eleverna ytterligare?

De senaste årens uppföljningar av elevers trygghet och trygghetsarbetet i skolan i Nacka tyder enligt utbildningsenhetens bedömning inte på generella brister i trygghetsarbetet.

Utvecklingsarbetet behöver ta sin utgångspunkt i de olika förutsättningar som finns på olika skolor.

Utbildningsenheten menar att det är av stor vikt att, som Nacka kommun också regelmässigt framhåller i remissyttranden till utbildningsdepartementet, varje del i skolans styrkedja tar sin del av ansvaret. Ansvaret för *hur* trygghetsarbetet ska utformas vilar på skolan. Stöd för detta ska tillhandahållas av varje skolas huvudman utifrån de behov som finns på varje skola, så att förutsättningar finns för skolan att klara sina uppdrag.

Utbildningsenhetens reguljära uppföljningar inom ramen för utbildningsnämndens kvalitetssystem (enkäter och observationer) bidrar med underlag till verksamheternas systematiska kvalitetsarbete inom trygghetsområdet. Den särskilda studien från år 2020 visar att elevers trygghets svar i enkäter följs upp på bra sätt i skolorna och att kunskaperna där fördjupas om exempelvis platser i skolmiljön som eleverna känner otrygghet kring. Då kan konkreta åtgärder som gör skillnad för eleverna också vidtas i verksamheterna.

Den just nämnda särskilda studien från år 2020 utformades i beaktande av att det skulle finnas resultat av relevans för skol- och huvudmannanivån. Studien är också upplagd med utgångspunkt från den kunskap som finns om framgångsfaktorer i trygghetsarbetet. Här framkommer således vad rapportförfattarna identifierat som förbättringsområden vid flera enheter, såväl som starka sidor att bygga vidare på. Flera skolor saknar exempelvis systematik i uppföljning och utvärdering av insatta åtgärder och involverar inte all personal i trygghetsarbetet, trots att det är arbetssätt som konstaterats vara framgångsrika. Det tyder på att det finns utrymme för förändringar som kan åstadkomma ökad trygghet för eleverna.

Exempel på mer generella utmaningar som framkommit i genomgången i detta ärende är skolans ansvar för hur elever agerar på nätet. I det sammanhanget kan det vara värt att nämna att Skolverket tillhandahåller stöd till skolorna.

Förbättrad samverkan med socialtjänsten är något som också framkommer skulle kunna bidra till att trygghetsarbetet underlättas. I det senare fallet kan kommunen på övergripande nivå se över hur samverkan kan förbättras. Utbildningsenheten har ett pågående arbete med socialtjänsten kring detta, kopplat till att främja elevers närvaro i skolan.

När det gäller det drogförebyggande arbetet så tolkar utbildningsenheten uppföljningarnas resultat att skolorna arbetar kontinuerligt med detta, som en del i det ANDT-uppdrag som grund- och gymnasieskolorna har.

Utbildningsenheten arbetar med att tillgängliggöra resultat från sina uppföljningar på olika sätt och att utforma studier och uppföljningar för att de i största möjliga mån ska kunna vara till nytta i skolorna. Såväl kvalitetsuppföljning som hur resultaten sprids och görs tillgängliga för skolans ansvariga på olika nivåer är något som utbildningsenheten arbetar med att utveckla.

Ekonomiska konsekvenser

Förslaget till beslut har inga ekonomiska konsekvenser.

Konsekvenser för barn

I ärendet sammanställs resultat från uppföljningar av skolans uppdrag att säkerställa en trygg skolmiljö för alla elever och av skolans drogförebyggande uppdrag.

Uppföljningarna kan bidra med underlag för skolors och huvudmäns systematiska kvalitetsarbete och till att främja en trygg skola för alla elever.

Carina Legerius
Enhetschef
Utbildningsenheten

Åsa Arnell
Utbildningsexpert
Utbildningsenheten